

ERÄS NÄKÖKULMA NÄKÖKULMIIN

HAUTAMÄKI, ANTTI: Points of View and their Logical Analysis. Acta Philosophica Fennica vol. 41. 1986.

Antti Hautamäki luo väitöskirjaan loogisen järjestelmän näkökulman käsitteen analysoimiseksi. Hän esittää logiikalleen aksiomatisoinnin, täydellisyystodistuksen sekä eräitä sovellusmahdollisuuksia. Kaikki on virallisesti tarkastettu ja todettu moitteettomaksi. — Tässä arvostelussa katse kohdistuu kuitenkin väitöskirjan mielestäni mielenkiintoisiin marginaaleihin.

Hautamäen ajattelun taustalla hämmöittää kaksi keskustelutraditiota: tieteenfilosofia ja marxismi. Niiden normaaliin keskustelusuhteyteen nähden Hautamäen väitöskirja on samalla kertaa sekä rohkeaa että varovain. Se on kuin kutsujen äännekkään kriittisesti puhuva, mutta kuitenkin konventionaalisesti pukeutunut herra. Kirja on kiedottu koreaan eksaktiuteen, jonka viehätysvoiman tunnustan (vaikken jääkään sitä ihaillemaan), mutta samalla sen liepeet hipaisevat eräitä matematiikan tavoittamattomissa olevia filosofisia kysymyksiä. Hautamäen rohkeuden voi katsoa piilevän siinä, että hän koskettaa joitakin realistisen tieteenfilosofian ja materialistisen marxismin tabuja.

Hautamäki otti molemmat tabukysymykset esille lukiiossaan. Ensimmäinen näistä on relativismi — paha sana, jota jokainen filosofian opiskelija on oppinut kammoksumaan. Kiinnostus näkökulmiin liittyy relativismiin, jonka ”pitkään traditioon” Hautamäki lukiiossaan viittasi.

Toisena tabuna voidaan pitää käsitteitä. Niin oudolta kuin se kuulostaakin, kiinnostusta pelkkiin käsitteisiin, ilman niiden suhdetta todellisuuteen on tämän vuosisadan filofiassa usein pidetty epäilyttävänä asiana. Hautamäki kertoi lukiiossaan väitöskirjansa edustavan käsiteoppia, joka on viime aikoina ollut vähemmän harrastettu filosofian alue.

Molemmat lukiiossa esiinnostetut tabut työntyvät itse väitöskirjassa kuitenkin marginaaliin. Ne ovat joutuneet sinne yhdessä muiden, tarkastelussa pois rajattujen kysy-

mysten kanssa. Sitä ennen niitä on kuitenkin hipaistu, eikä tämä ole vailla merkitystä.

*

Näkökulma on Hautamäelle yleisten määritteiden kokoelma, joka tarjoaa osittaisia informaatiota objektista. Objektia eri näkökulmista lähestyttäessä sitä määritetään erilaisin indeksoiduin määrittäjin. Esim. väri on määrittäjä, jonka indeksi on väriskaala ja näkökulmassa, johon tämä määrittäjä sisältyy, objektin määritteeksi voi tulla esimerkiksi arvo ”punainen”. Toinen määrittäjä saattaisi olla vaikkapa tilavuus, jolloin määrite olisi jokin arvo tilavuusmittojen indeksiltä. Eri näkökulmiin valitaan erilaisia määrittäjiä ja näin saadaan erilaisia kuvia objektista.

Hautamäki kertoo väitöskirjaan eksaktisti mitä tarkoittaa se, että oliota lähestytään ”eri näkökulmista”. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että eri näkökulmiin valitaan olion eri ominaisuusjoukkoja sitä kuvaamaan.

Hautamäen varsinainen idea onkin, että tämä riittää. Eri näkökulmia ei voida asettaa rinnakkain ja kysyä mikä niistä on paras kuva objektista — sen sijaan, vailla vertaamisperustettakin, ne riittävät toiminnan ja kehittelyn pohjaksi.

Eri tieteet esimerkiksi antavat erilaiset näkökulmat todellisuuteen valitessaan eri ominaisuusjoukkoja tarkastelun kohteeksi. Mikä näistä on oikea kuva maailmasta, jää ratkaisematta, eikä tällä kysymyksellä ole väliä, koska tieteet toimivat ilman sitäkin. Samoin tietojenkäsittelyssä tietokoneilla (oliokeskeisessä ohjelmoinnissa, jossa käytetään kehysten käsitettä) otetaan käyttöön osittainen informaatio, ja operoidaan sillä.

On erilaisia kuvia, jotka toimivat, ja sen enempiä ei kannata kysyä — tämä on Hautamäen näkökulma tietoon.

Hautamäki edustaa toisin sanoen *pragmatismia*.

Olemalla pragmatisti Hautamäki työntää marginaaliin ne kysymykset, jotka hän houkuttelevasti nosti esiin lukiiossaan ja joita hän viettelevästi hipaisee: kysymykset relati-

vismista ja käsitteiden sisällöstä ja suhteista.

Hautamäki tarjoaa kylläkin pragmatismillaan kannanoton siihen kysymykseen mikä eri tieteiden tarjoamista maailmankuvista on oikea. Tämä kannanotto on: siitä ei ole väliä niin kauan kuin tieteet toimivat. Sen sijaan vaikeampaan tieteenfilosofian relativismikysymykseen, ns. Feyerabend-ongelmaan, hän ei puutu. Tämä on kysymys miten tulisi suhtautua siihen, että eri kulttuureissa vallitsevat erilaiset käsitejärjestelmät jakavat maailman erilaisiin olioihin ja erilaisiin ominaisuuksiin, jolloin olioiden ja ominaisuuksien rajat eivät ole samat kuin meidän kielenkäytössämme.

Tämän ongelman käsittely olisi edellyttänyt Hautamäeltä määrittäjäindeksien problematisointia. Hän olettaa indeksit täysin ongelmattomasti olemassaoleviksi. Ongelman käsittely edellyttäisi myös olio-ominaisuus-suhteen perustavanlaatuisia problematisointia. Nyt Hautamäki olettaa varsin mutkattomasti, että on yksilöolioita joilla on ominaisuuksia, vaikka tieteenfilosofiaa on jo pitkään hiertänyt kysymys siitä miten käsitejärjestelmät luovat maailmaan erilaisia jaotteluja olioksi ja ominaisuuksiksi.

*

Hautamäen lähestymistavassa tietoon on jotakin samankaltaista kuin mahdollisten maailmojen semantiikassa: myös se käsittelee pieniä maailmoja. Semanttinen aspekti jää kuitenkin itse asiassa pois: kun hintikkalainen mahdollisten maailmojen semantiikka luottaa siihen, että aina voidaan esittää funktio mahdollisen maailman olioista aktuaaliseen maailmaan, korostaa Hautamäki että hän ei tee ”ontologisia sitoumuksia”. Hyvä niin! Hautamäki ei puutu semantiikkaan: maailman ja käsitteiden suhde jätetään oman onnensa nojaan ja keskitytään käsitteiden välisiin suhteisiin.

Hautamäki ei ole kiinnostunut käsitteiden soveltuvuudesta maailman olioihin, käsitteiden ekstensios- ta, vaan käsitteiden sisällöstä, niiden intensiosta. Tämä on erittäin mielenkiintoista, koska realismin ja materialismin suunnalta on odotet-

tavissa syyte idealismista ja platonismista tms. Hautamäki on käyttänyt työssään Raili Kaupin kehittämää intensionaalista logiikkaa, jonka mielenkiinnon kohteena ovat käsitteiden sisällöt. Samaa Kaupin intensionaalisen logiikan järjestelmää on soveltanut Marja-Liisa Kakkuri tulkittessaan Hegelin logiikkaa, joka on tietenkin käsiteoppia *par excellence*.

Käsiteoppi kiinnostuksen kohteena lupaa jotain uutta, mutta perehtyminen käsitteiden sisältöihin ja käsitteiden välisiin suhteisiin näyttää kuitenkin törmäävän samoihin ongelmiin kuin relativisminkin käsitteily. Kun se avaruus, jossa liikutaan, koostuu ongelmattomasti käsitetyistä yksilöoloista ja niiden ominaisuuksista, jäävät useat mielenkiintoiset ja vaikeat käsitteet, jotka eivät ole kumpaakaan näistä, pelistä pois. Käsitteellään oikeastaan vain laatumääreitä.

Käsitteen sisältöön ei tunkeuduta sen pidemmälle kuin, että se karakterisoidaan funktioksi, joka on imenyt itseensä arkikielen intensionaalisuuden.

*

Ihmeellinen indeksi ja fantastinen funktio — niihin kiteytyy salaperäi-

nen auktoriteetti! Filosofisesti voisi ehkä kysyä pitemmälle: voisi hajottaa rajoittavan yksiselitteisen olio-ominaisuus kuvion ja pohtia perusteellisemmin käsitteiden välisiä suhteita.

Pragmatistista lähestymistapaa seuraten Hautamäki ei luonnollisesti tee tätä. Sen sijaan hän pyrkii näyttämään miten näkökulman käsitteen (tämän olioitten ominaisuuksiin rajoittuvan) saa ”toimimaan” soveltamalla sitä kysymykseen dialektiikasta.

Tämä on mielestäni Hautamäen kehittyjen epäonnistunein osa.

Miksi laahata mukana vanhaa dialektiikkaa? Onko dialektiikka ensinnäkään mikään metodi? Kenen metodi se on? Kuka sanoo, että kyse on näkökulmista? Olisi jo aika lakata ajattelemasta, että Hegelin filosofiasta voidaan irrottaa jokin osa, joka on metodi. Hegelin logiikka on *filosofiaa*; se on teos, eikä mikään metodi, jota voi soveltaa mihin vain. (Vaikka Marxin tulkinnan tradition kannalta tällainen ajatus onkin usein houkutteleva.) Dialektiikka-sanaa on käytetty lukemattomissa eri merkityksissä, eikä Hautamäki varsinaisesti selvennä tätä sekasotkua, vaan pikemminkin olettaa yhden tunnetun dialektisen metodin olemassaolon — mikä ei

mielestäni ole perusteltua.

Sen sijaan Hautamäen väitöstilaisuus itsessään osoitti, että jollakin lailla tämä kaikki ”toimii”. Hautamäen kehittyistä näyttävät olevan kiinnostuneita niin kielitieteilijät kuin informaattikotkin, ja tämä osoittaa, että liikutaan olennaisilla alueilla. Filosofisessa väitöstilaisuudessa tulevat hyvin harvoin esille uudenlaiset käytännölliset sovellusmahdollisuudet, kuten nyt kävi.

Pragmatismi on tietenkin filosofien kannanotto. Ilahduttavinta väitöskirjassa onkin, että tieteenfilosofian ja marxismin kasvatti Antti Hautamäki osoittaa siinä ajattelevansa jatkuvasti ajatteluaan, ja uskaltautuvansa jatkuvasti uusien kysymysten ja vastausten eteen. Tämä on ehkä parasta mitä ajattelijasta voi sanoa. Kirjasta puuttuu kokonaan ”usko todellisuuteen, jonka tiede kerran paljastaa” — tuo vakuutteleva sävy, joka on niin tuttu niiltä kutsuilta, joilla Hautamäki tässä keskustelee.

Tuija Pulkkinen

Undistuva Ihmiskunta
4 kertaa / 70 markkaa
tillille 668945 - 4

